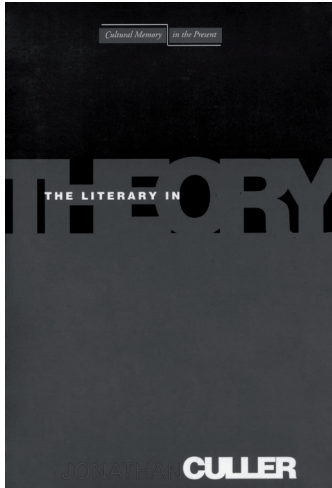

The Literary in Theory

ชัยรัตน์ พลมุข¹
Chairat Polmuk

Culler, Jonathan.

The Literary in Theory.

California: Stanford University Press, 2007. 276 pages.

แม้ว่าวงการวรรณคดีศึกษาของไทยจะมีงานวิจัยที่ระบุอย่างชัดเจนว่าได้นำทฤษฎีวรรณคดีตะวันตก มาปรับใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีวรรณคดีไทยมาเป็นระยะเวลาหลายทศวรรษ ทว่ากระแสดังกล่าวก็มิได้ เติบโตอย่างเต็มที่นักแม้ในปัจจุบัน สาเหตุประการหนึ่งน่าจะเป็นเพราะการตระหนักถึงข้อจำกัดของทฤษฎี จากฝั่ง “ตะวันตก” ในการนำมาอ่านวรรณคดี “ไทย” ซึ่งมีบริบทการสร้าง-เสพและธรรมชาติของตัวบทที่หยั่ง รากลึกอยู่ในสังคมวัฒนธรรมไทย อย่างไรก็ตาม หากเราพิจารณาว่า ทฤษฎีต่างๆ นั้นหาใช่เพียงสูตรสำเร็จ ในการอ่านวรรณคดี หากแต่เป็นกระบวนการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีหลักเกณฑ์ (และหลายครั้งเป็นการ ตั้งคำถามต่อหลักเกณฑ์เหล่านั้นเสียเอง) ทฤษฎีก็น่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้ใฝ่รู้วรรณคดี โดยที่คำว่า “รัก” ในที่นี้มีได้หมายความถึงเพียงความชื่นชม หรือเทิดทูน แต่เป็นความพยายามที่จะเข้าใจโลกและชีวิต ผ่านการอ่านวรรณกรรม

โจนาธาน คัลเลอร์ (Jonathan Culler) ศาสตราจารย์ภาควิชาวรรณคดีอังกฤษและวรรณคดี เปรียบเทียบแห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนลได้นิยามคำว่า “ทฤษฎี” (theory) ไว้ค่อนข้างน่าคิดว่าทฤษฎีคือการ วิพากษ์สามัญสำนึก หรือมโนทัศน์ที่เราเห็นว่าเป็นสิ่งธรรมดาสามัญ ดังคำกล่าวที่ว่า “Theory is a critique of common sense, of concepts taken as natural.” ทั้งยังกล่าวไว้ค่อนข้างชัดเจนว่า ทฤษฎีเป็นสิ่งที่ไม่มี สามารถที่ใครจะตั้งตนเป็นผู้นำชำนาญได้ (unmasterability) เนื่องจากโดยธรรมชาติแล้ว ทฤษฎีเป็นการถอดหรือ ชูความคิดต่างๆ ที่มีอยู่แล้วเสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า “The nature of theory is to undo, through a

¹ อาจารย์พิเศษภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

contesting of premises and postulates, what you thought you knew, so the effects of theory are not predictable” โดยนัยนี้ การศึกษาทฤษฎีตามคำกล่าวของคัลเลอร์จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายและตรวจสอบกระบวนการคิดของเรามากกว่าจะเป็นการศึกษาเพื่อหาคำตอบสำเร็จรูป ดังคำกล่าวอีกตอนหนึ่งว่า “Theory, then offers not a set of solutions but the prospect of further thought. It calls for commitment to the work of reading, of challenging presuppositions, of questioning the assumption on which you proceed.”

แม้ว่าคัลเลอร์จะกล่าวว่าทฤษฎีจะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถตั้งตนเป็นผู้เชี่ยวชาญได้ แต่ความสนใจทางทฤษฎีของคัลเลอร์นั้นโน้มเอียงไปในกระแสที่เรียกว่า โครงสร้างนิยมและหลังโครงสร้างนิยม ดังเห็นได้จากรายชื่อหนังสือของคัลเลอร์ ไม่ว่าจะเป็นงานเกี่ยวกับทฤษฎีโดยตรงอย่าง *Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics, and the Study of Literature* (1975) *The Pursuit of Signs: Semiotics, Literature, Deconstruction* (1981) *On Deconstruction: Theory and Criticism after Structuralism* (1982) งานที่เกี่ยวกับนักวิชาการผู้ทรงอิทธิพลในกระแสดังกล่าวอย่าง *Saussure* (1976) *Roland Barthes: A Very Short Introduction* (2002) รวมถึงงานที่กล่าวถึงทฤษฎีในภาพกว้างแต่ลุ่มลึกและชัดเจนอย่าง *Literary Theory: A Very Short Introduction* (1997)

หนังสือ *The Literary in Theory* เป็นผลงานอีกเล่มหนึ่งของคัลเลอร์ที่มีมุ่งกล่าวถึงทฤษฎีและการนำทฤษฎีมาอ่านวรรณกรรม แต่ความโดดเด่นของหนังสือเล่มดังกล่าวอยู่ที่การไม่ได้มุ่งอธิบายทฤษฎีสกุลใดสกุลหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่หยิบยกมโนทัศน์สำคัญๆ ในการอ่านและตีความวรรณกรรมมาเชื่อมโยงเปรียบเทียบจากมุมมองของทฤษฎีต่างๆ โดยยกตัวอย่างหนังสือ บทความ บทกวี และงานเขียนอื่นๆ มาประกอบให้เห็นชัดเจน ทำให้หนังสือเล่มนี้มีคุณค่า “ภาคปฏิบัติ” ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

ความน่าสนใจอีกประการหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ก็คือ ผู้เขียนเป็นผู้ที่ “คลุกคลี” อยู่กับวงการวรรณคดีศึกษา และเป็นผู้โดยสารกลุ่มแรกๆ ของขบวนรถไฟสายทฤษฎีวรรณคดีจากยุโรปในสหรัฐอเมริกา หนังสือเล่มแรกของคัลเลอร์ซึ่งปรับใช้ทฤษฎีโครงสร้างนิยมของนักคิดจากฝั่งยุโรป ก็ดัดแปลงมาจากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของเขา และส่งผลให้คัลเลอร์เป็นผู้เชี่ยวชาญทฤษฎีสกุลดังกล่าวคนแรกๆ ในสหรัฐอเมริกาไปโดยปริยาย ดังนั้น ในหนังสือเล่มนี้ ผู้อ่านจึงจะได้มองเห็นสายธารแห่งวงการวรรณคดีศึกษาของสหรัฐอเมริกาจากปากคำของศาสตราจารย์ผู้คร่ำหวอดอยู่ในวงการมายาวนาน นอกจากนี้บทความบางเรื่องของคัลเลอร์ยังเป็นบทสนทนาถกเถียงกับเพื่อนร่วมวงการซึ่งทำให้มองเห็นภาพกว้างของวงการวรรณคดีศึกษาได้เป็นอย่างดี

เนื้อหาของหนังสือ *The Literary in Theory* แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ Theory, Concepts และ Critical Practices เนื้อหาแต่ละส่วนประกอบด้วยบทความ 3 – 5 เรื่อง ทำให้เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้น่าเสนอประเด็นที่หลากหลายและเปิดมุมมองในการศึกษาวรรณกรรมอย่างกว้างขวาง

เนื้อหาส่วนแรกซึ่งมุ่งกล่าวถึงทฤษฎีนั้น คัลเลอร์ไม่ได้มุ่งกล่าวถึงทฤษฎีสกุลใดสกุลหนึ่ง หากแต่กล่าวถึงกระบวนการทัศน์ในการนำทฤษฎีมาศึกษาดังที่ปรากฏในบทความ “The Literary in Theory” และ “Resisting Theory”

ในบทความชิ้นแรกคัลเลอร์ได้กล่าวถึงความรู้สึกของตนเมื่อได้เข้าไปข้องเกี่ยวกับคำว่าทฤษฎีในช่วงทศวรรษที่ 60 ขณะนั้นคำดังกล่าวยังเป็นคำที่ฟังดูแปลกประหลาดพอสมควร คำว่าทฤษฎีในช่วงเวลานั้น หมายถึงทฤษฎีโครงสร้างนิยมซึ่งเชื่อว่าจะมาไขความเข้าใจเกี่ยวกับภาษา พฤติกรรมทางสังคม วรรณคดี วัฒนธรรม ฯลฯ โดยการพยายามหา “โครงสร้าง” ของสิ่งเหล่านั้น คัลเลอร์ได้โต้แย้งความเข้าใจของคนทั่วไปที่มองว่าโครงสร้างนิยมเป็นการพยายามหาแก่นแท้ของวรรณคดีหรือ “ความเป็นวรรณคดี” เพียงเพื่อจะจัดจำแนกว่าตัวบทใดเป็นวรรณคดีหรือไม่เป็นวรรณคดีเท่านั้น คัลเลอร์มองว่าการพยายามหาความเป็นวรรณคดีแท้แล้วคือการหะเหียบวิธีในการอ่านและตีความตัวบท ดังที่กล่าวว่า “To ask ‘what is literature?’ is in effect a way of arguing about how literature should be studied...Investigations of the nature of literature seem to have functioned, above all, as moves in arguments about critical method”

ในบทความต่อมา คัลเลอร์ได้หยิบยกงานเขียนของสตีเฟน แชนป์ (Steven Knapp) โดยเฉพาะบทความ “Against Theory” และ “Against Theory 2” ซึ่งมีเนื้อหาวิพากษ์การใช้ทฤษฎีมาอธิบายอย่างกว้างขวาง โดยเปรียบเทียบกับงานเขียนของนักทฤษฎีคนอื่น ๆ เช่นบทความ “The Resistance of Theory” ของปอล เดอ มัน (Paul de Man) เป็นต้น การโต้แย้งโดยใช้เหตุและผลนี้ แม้ไม่ได้นำไปสู่ข้อสรุปที่ตายตัว แต่ก็นำไปสู่การตรวจสอบตรรกะทั้งของฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่โต้แย้งการใช้ทฤษฎี

บทความอีกเรื่องหนึ่งในเนื้อหาส่วนแรกนี้ก็คือ “The Novel and The Nation” ซึ่งเป็นการอธิบายเกี่ยวกับงานเขียนชิ้นสำคัญคือ *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism* ของเบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) ในงานเขียนเล่มนี้ แอนเดอร์สันกล่าวถึงปัจจัยหลายประการที่ก่อรูปจิตสำนึกเรื่องความเป็นชาติ เช่น นวนิยายทำให้เกิดผู้อ่านแบบรู้แจ้ง (omniscient reader) ผู้อ่านเกิดจินตกรรมว่าตนสามารถรู้เห็นพฤติกรรมของบุคคลต่างๆ จากการอ่านนวนิยายซึ่งก่อให้เกิดจินตกรรมเรื่องพื้นที่ของชาติ (national space) ธุรกิจหนังสือพิมพ์ทำให้เกิดพิธีกรรมของการอ่าน (ritual of reading) ซึ่งส่งผลให้คนในชาติเกิดสำนึกร่วมว่ากำลังรับรู้สิ่งเดียวกันในเวลาเดียวกัน ฯลฯ ในบทความนี้ คัลเลอร์ได้หยิบยกประเด็นที่น่าสนใจมาอธิบายคือ บทบาทของนวนิยายในการสร้างจินตกรรมเกี่ยวกับชาติมาแจกแจงอย่างละเอียด เพื่อชี้ให้เห็นว่ากลวิธีทางวรรณศิลป์ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกใช้มุมมองของผู้เล่าเรื่อง การบรรยายฉาก การสร้างตัวละคร การสร้างปมขัดแย้ง ตลอดจนประเภท (genre) และรูปแบบ (form) ของนวนิยายนั้นล้วนมีบทบาทสำคัญยิ่งใน “การสร้างชาติ” ในมโนสำนึกของพลเมืองในชาติ

เนื้อหาส่วนต่อมาของหนังสือ *The Literary in Theory* เป็นส่วนที่กล่าวถึงมโนทัศน์สำคัญๆ ในการศึกษาวิเคราะห์งานวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นมโนทัศน์เกี่ยวกับ “ตัวบท” (text) ในบทความเรื่อง “Text: Its Vicissitudes” ซึ่งมุ่งชี้ให้เห็นนิยามความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างหลากหลายของ “ตัวบท” นับตั้งแต่คำนิยามของกลุ่มนวิจารย์ (New Criticism) ซึ่งมองว่าตัวบทเป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง (organic totality) มาจนถึงกระแสโครงสร้างนิยมและหลังโครงสร้างนิยมที่มองว่าตัวบทต่างๆ มีความซับซ้อนและย้อนแย้งอยู่ในระดับโครงสร้างซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการพิจารณาอย่างละเอียด บทความ “Sign: Saussure and Derrida on Arbitrariness” กล่าวถึงมโนทัศน์เรื่อง “สัญญะ” (sign) ผ่านมุมมองทางภาษาศาสตร์ของแฟร์ดินองด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) และมุมมองทางปรัชญาของฌาร์คส์ แดร์ริดา (Jacques Derrida) นอกจากนี้ยังมีบทความเรื่อง “The Performative”, “Interpretation: Defending “Overinterpretation” และ “Omniscience” ซึ่งล้วนแต่เป็นมโนทัศน์สำคัญในการศึกษาตีความตัวบทวรรณกรรมทั้งสิ้น

เนื้อหาส่วนสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้เป็นการเน้นให้เห็นการประยุกต์ใช้ทฤษฎี โดยเฉพาะบทความ “Writing Criticism” ที่ยกตัวอย่างให้เห็นแนวทางการเขียนบทวิจารณ์วรรณกรรม นับตั้งแต่การวิจารณ์ในนวนิวิจารณ์ซึ่งมุ่ง “สกัด” ความหมายที่อยู่ภายในตัวบท มาจนถึงการวิจารณ์แบบโครงสร้างนิยมตามแนวทางของโรลองด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ที่มีได้มุ่งความสนใจว่าวรรณกรรมสื่อความหมาย “อะไร” แต่สนใจว่าวรรณกรรมสื่อความหมาย “อย่างไร” หรือที่เรียกว่า “วาทกรรมของวรรณกรรม” (literary discourse) คัลเลอร์ยังได้ชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีสกุลต่างๆ ทำให้การตีความวรรณกรรมกลายเป็นสูตรตายตัว กล่าวคือ หากเป็นสกุลมากซิสต์ (Marxism) ก็ต้องเป็นเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้น หากเป็นสกุลจิตวิเคราะห์ก็ต้องเป็นเรื่องปมอดีต หากเป็นสกุลสตรีนิยมก็ต้องเป็นเรื่องความไม่เท่าเทียมทางเพศ เป็นต้น ในตอนท้ายของบทความนี้ คัลเลอร์ได้หยิบยกบทวิจารณ์เรื่อง “Muteness Envy” ของบาร์บารา จอห์นสัน (Barbara Johnson) ซึ่งคัลเลอร์เห็นว่าเป็นบทวิจารณ์ที่มีพลังขึ้นหนึ่งมาชี้ให้เห็นว่า บทวิจารณ์ชิ้นนี้ได้พยายามดึงข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ทั้งบทกวี เทพปกรณัม ภาพยนตร์ บทบรรณาธิการ ฯลฯ มาเปรียบเทียบเชื่อมโยงและตกผลึกเป็นชุดความคิดที่ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม

ในบทความ “Doing Cultural Studies” คัลเลอร์ได้นำเสนอภาพรวมและข้อสังเกตที่แหลมคมเกี่ยวกับสาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษาซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม คัลเลอร์ตั้งข้อสังเกตว่าคำนิยามของสาขานี้ยังคงคลุมเครือ แม้แต่หนังสือที่ชื่อ *Cultural Studies* (1992) ของสำนักพิมพ์ Routledge ซึ่งถือเป็นการปักหมุดของสาขานี้ดังกล่าวก็มิได้ให้ความหมายเป็นที่น่าพอใจ เพราะให้ความหมายที่กว้างจนเกินไป หรือที่คัลเลอร์สรุปความจากบทนำของหนังสือดังกล่าวว่า วัฒนธรรมศึกษาคือการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความตึงเครียดระหว่างมโนทัศน์ที่กว้างกับมโนทัศน์ที่แคบ (the tension between the broad conception and narrow conception) คัลเลอร์มองว่าคำนิยามดังกล่าวไม่ได้ให้ความเข้าใจความหมายของวัฒนธรรมศึกษาเพิ่มขึ้น

คัลเลอร์ได้สืบสาวความเป็นมาของสาขาวิชาดังกล่าวและเสนอว่า แท้จริงแล้ววัฒนธรรมศึกษาเกิดจากแรงผลักดันระหว่างวัฒนธรรมมวลชน หรือวัฒนธรรมประชานิยม (mass culture/popular culture) กับวัฒนธรรมชั้นสูง (high culture) ด้วยเหตุนี้ วัฒนธรรมศึกษาจึงมีจุดกำเนิดในอังกฤษซึ่งมีขนบการศึกษาวรรณกรรมชั้นสูงในฐานะอัตลักษณ์ของชาติเป็นรากฐานของการศึกษาวัฒนธรรมมายาวนาน จนทำให้เกิดแรงต้านในเวลาต่อมา ผู้วางรากฐานด้านวัฒนธรรมศึกษาในช่วงแรกก็คือ เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) และ ริชาร์ด ฮ็อกการ์ต (Richard Hoggart) แห่งสำนักเบอร์มิงแฮม (Birmingham Center for Cultural Studies) ก็มีแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมตามขนบเดิม จนกระทั่งสจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall) ได้ขึ้นเป็นผู้อำนวยการศูนย์ดังกล่าวแทนฮ็อกการ์ต จึงได้หันเหแนวทางจากการศึกษาวัฒนธรรมชั้นสูงมาศึกษาวัฒนธรรมของมวลชน

คัลเลอร์ยังได้ชี้ให้เห็นว่าทฤษฎีเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดสาขาวัฒนธรรมศึกษา โดยเฉพาะมโนทัศน์เกี่ยวกับ “ตัวบท” ที่ขยายขอบเขตจากตัวบทวรรณกรรมชั้นเลิศ มาเป็นตัวบทวรรณกรรมทุกรูปแบบ รวมไปถึงตัวบททางวัฒนธรรม เช่น การละเล่น หรือภาพยนตร์ ดังที่คัลเลอร์กล่าวว่า “the notion of text, a theoretical concept articulated in French theory of the 1970s...was explicitly interdisciplinary and opened new possibilities of analysis for cultural objects and practices of all sorts, from Balinese cockfights² to French films” ดังนั้นทฤษฎีจึงมีบทบาทสำคัญต่อสาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษามาตั้งแต่เริ่มต้น และคัลเลอร์เองก็มองว่าวัฒนธรรมศึกษาควรเป็นสาขาวิชาที่ระดมทฤษฎีต่างๆ มาเป็นเครื่องมือในการ “อ่าน” ตัวบททางวัฒนธรรม

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่คัลเลอร์เห็นว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดสาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษาก็คือการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย คัลเลอร์ได้อ้างแนวคิดของบิล เรดดิ้ง (Bill Reading) ในหนังสือชื่อ *The University in Ruins* (1996) ซึ่งจำแนกแนวคิดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยออกเป็น 3 ระยะ คือ ช่วงแรกเรียกว่า the University of Reason ตามแนวคิดของอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ต่อมาได้กลายเป็น the University of Culture ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อธำรงวัฒนธรรมแห่งชาติ และท้ายที่สุดกลายเป็น the University of Excellence ซึ่งแต่ละภาควิชามุ่งเน้นการประกวดประชันเพื่อชิงความเป็นเลิศจากการจัดอันดับ คัลเลอร์มองว่าการเปลี่ยนจาก the University of Culture มาเป็น the University of Excellence ส่งผลให้เกิดสาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่วิพากษ์การศึกษาเพื่อสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติว่าจำกัดอยู่แต่ชนชั้นสูงและเป็นการศึกษาแบบชาตินิยม การวิพากษ์ดังกล่าวทำให้วิชาวัฒนธรรมศึกษามองว่าวัฒนธรรมเป็น “วัตถุแห่งการศึกษา” แทนที่จะมองว่าเป็น “เป้าหมายของการศึกษา” ตามกรอบแนวคิดเดิม

---

² หมายถึงบทความ “Deep Play: Notes on the Balinese Cockfight” ของคลิฟฟอร์ด เกียร์ดซ์ ซึ่งวิเคราะห์นัยยะทางวัฒนธรรมของการเล่นชนไก่ของชนพื้นเมืองในชวา

กล่าวได้ว่าหนังสือ *The Literary in Theory* เป็นหนังสือเกี่ยวกับทฤษฎีที่ช่วยให้ภาพกว้างของวงการวรรณคดีศึกษาในยุคสมัยแห่งการศึกษาแบบสหวิทยาการ (interdisciplinary) ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่าสหวิทยาการมิใช่เพียงโวหารเลื่อนลอยในวงวิชาการ แต่มีบริบทและความเป็นมาอันเกิดจากการตรวจสอบกระบวนการศึกษาแบบเดิม เพื่อแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการอ่านและตีความตัวบทวรรณกรรมและวัฒนธรรม หนังสือเล่มนี้ยังช่วยให้ผู้อ่านมองทฤษฎีอย่างมีชีวิตชีวา ในฐานะเครื่องมือที่ช่วยตรวจสอบกระบวนการคิด การตีความ มากกว่าจะเป็นการอธิบายทฤษฎีแบบสูตรสำเร็จตายตัวที่ปิดกั้นกระบวนการอ่านอันเป็นกิจกรรมทางปัญญาที่ไม่หยุดนิ่ง หนังสือเล่มนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่น่าสนใจสำหรับผู้ใฝ่รักวรรณกรรมและผู้ที่เปิดใจกว้างสำหรับมุมมองอันหลากหลายในการศึกษาวรรณกรรม